

A magyar nyelvű könyv, melyet az olvasó a kezében tart, hetven évvel ezelőtt németül, majd olaszul jelent meg. A példányok hamarosan elfogytak, mindmáig nem kaphatók, még antikváriumokban sem sikerült találnom belőlük. A könyv magyar nyelven most jelenhet meg először, mert az utolsó magyar apostoli király, IV. Károly Ófelsége hazatérési kísérleteinek ezen hiteles története sokáig a tiltott könyvek listáján szerepelt. A szerző, édesapám, 1921. március 31-től október 27-én történt letartóztatásáig a király mellett teljesített szolgálatot, a könyv tehát szemtanú írása.

Amint édesanyámnak fiai számára írt emlékiratából tudom, édesapám 1923-ban elhatározta, hogy könyvet ír az 1921-es eseményekről, hogy a többi résztvevő is tanúsíthassa igazát, vagy cáfolhasson addig, amíg az emlékezet még el nem halványult. A könyv írásánál apám az emlékezetére, naplójegyzeteire és barátai közléseire támaszkodott. Vigyázott rá, nehogy ártson az otthon és a Monarchia más utódállamaiban élő legitimistáknak; nevüket legtöbbször nem közölte, a velük történt találkozások időpontját megmástitotta (az igazságtól mindössze ennyiben tért el könyvében), nehogy a dátumok alapján azonosíthassák őket. Az akkoriban igen merésznek számító mű 1924-ben Münchenben jelent meg, és a következő húsz évben sok bonyodalmat okozott szerzőjének.

Szüleim 1923–24-ben Baden bei Wienben, Ausztriában éltek, a királyné pedig gyermekeivel Lequeitóban, Spanyolországban élt. Édesapámnak azt a szándékát, hogy könyvet ír, majd pedig azt, hogy a kézirat elkészült, édesanyám közvetítők útján hozta a királyné tudomására: egyikük, Therese Kerssenbrock – édesanyám barátnője – akkoriban a királyné kíséretéhez tartozott, a másik közvetítő Mária Terézia főhercegné volt, anyámnak is, Zita királynénak is nagynénje. Miután édesanyám több levelére nem érkezett válasz, szüleim azt hitték, hogy a királyné – nehogy aktív

politizálással vádolhassák – nem akar a készülő könyvről hivatalosan tudomást venni. Sajnos a kiadó édesapám tudta és engedélye nélkül néhány részletet előzetesen közölt egy újságban. Ez nagy port vert fel, a királyné elkérte a kéziratot, és személyesen végzett rajta javításokat, mert aggodott, hogy valamelyik hívének a közöltek alapján baja eshet. A leírtakat a könyv megjelenése után tudomásom szerint senki sem cáfolta meg, részleteiben sem. Az olasz fordítás valószínűleg édesapám tudta nélkül jelent meg, talán haláláig sem értesült róla.

1938. február 19-én meglepetésszerűen házkutatást tartottak budapesti lakásunkon. Elkobozták a könyv kéziratát és az édesapám birtokában lévő egyetlen példányt azzal az indokkal, hogy „igen sok állításban és kitételben olyan adatokat és körülményeket tartalmaz, melyek a köztudat szerint sem felelnek meg a valóságnak”. Apámat rendőri felügyelet alá helyezték. Kiderült, hogy csak azon jelenet leírásával tudják vádolni, amelyben felidézi a Horthy Miklós kormányzónál 1920. május 15-én történt kihallgatást. Ekkor ugyanis Horthy kijelentette, hogy Gömböst alig látja, Magasházy, a kormányzó szárnysegéde viszont azt mondta, hogy Gömbös szinte naponta jön a kormányzóhoz. Ennek a jelenetnek a leírása sértette a kormányzót. Követelték apámtól, hogy adja írásban: nem Horthy, hanem Magasházy állított valótlanúságot. Édesapám erre nem volt hajlandó. Hosszas tárgyalások eredményeként – amelyekben több barátja, mindenekelőtt Gratz Gusztáv volt segítségére – megállapították, hogy félreértés történhetett, ami ugyan valószínűtlennek látszott, mégsem volt teljesen kizárható. Édesapámnak az volt az elve, hogy senkit sem szabad megsérteni, ám ha, akár akaratlanul is, megbántunk valakit, akkor meg kell követni azt, aki sértve érzi magát, mindegy, hogy királyról vagy koldusról van szó. Levelet írt tehát Horthynak, amelyben megkövette, és a „téves információk” alapján közöltekét visszavonta. Ezek után a rendőri felügyeletet megszüntették.

Mint sokan mások, édesapám is még a 20-as években lemondott tartalékos főhadnagyi rangjáról, mert nem akart olyan hadsereg tisztje lenni, amely királyára lőtt. 1942 tavaszán Horthy figyelmét ismét felhívták a könyvre, ezért apámat közhuszárként behívták a 2. hadsereg keretén belül létesült Gyöngyösi Önálló Huszárszázadhoz, és – törvénytelenül, mert ekkor elmúlt már 48 éves – az orosz frontra küldték. Katonatársai viszont – Szilágyi Dezső századparancsnok, a tisztek és a legénység egyaránt – koridős tisztként kezelték, szeretettel és tisztelettel bántak vele. Egy idő múlva kiújult az első világháborúban szerzett súlyos reumája, ezért az orvosok frontszolgálatra alkalmatlannak minősítették, és kórházvonattal hazairányították. Alig ért Pestre, a kormányzó katonai irodájának intézkedésére apámat egészségesnek akarták nyilvánítani és a frontra visszaküldetni. Ez nagy felháborodást váltott ki, a katonorvos orvosi esküjére hivatkozva ismét hazaküldte. Közben egy képviselő interpellációt készült benyújtani ebben az ügyben, mire apámat azonnal leszerelték.

*

Röviddel az első restaurációs kísérlet után a király, saját feljegyzései alapján, lediktálta német titkárának, Werkmann bárónak a történeteket. Majd néhány kisebb javítással odaadta édesapámnak a kéziratot, és utasította, hogy utazzék Budapestre, és gondoskodjék a feljegyzések publikálásáról. Budapesten az ottani legitimisták nem tartották erre alkalmasnak az időpontot, érveik meggyőzték apámat, s így ő dolgvégezetlen visszautazott a királyhoz, aki helyeselte eljárását, ugyanakkor azonban megbízta apámat, hogy a naplójegyzeteket alkalmasabb időben hozza nyilvánosságra. Apám eredetileg könyve függelékeként akarta őket közölni, de ezt akkor az özvegy királyné ellenzte, így édesapám ötvenévi zárattal Esztergomban, a primási levéltárban helyezte letétbe a naplójegyzeteket, egy másolatot megtartva magának. Ez azért is látszott szüksé-

gesnek, mert Werkmann báró 1924-ben és 1925-ben nem a király által tollba mondott és saját kezűleg kijavított szöveget, hanem annak kibővített átiratát publikálta. (A kiadó a Függelékben részletet közöl a feljegyzésből.)

*
A koronázás után Zita királyné olyan udvarhölgyet szeretett volna maga mellé venni, akiben feltétlenül megbízhat. Választása gyermekkori barátnőjére és másodunokatestvérére, Schönborn Ágnes grófnőre esett, aki a meghívásnak eleget tett, és – Boroviczény Aladárral 1921. július 30-án Hertensteinban kötött házassága után is – egészen 1921. november 6-ig a királyné mellett maradt. Gróf Andrássy Gyuláné és édesanyám 1921 őszén írt feljegyzései sem hozzáférhetők ma már, ezért javaslatomra a kiadó „A királyné kíséretében” című kis könyvet is közli édesapám könyvének függelékében.

*
A királyné személyével kapcsolatban számos félremonyarázás, rágalom látott napvilágot, például az is, hogy nem szereti a magyarokat. Ennek épp az ellenkezője volt igaz, a magyar nép nagy részének rendíthetetlen hűségét nagyon is becsülte. Tanúsíthatták ezt a szüleim is, de magam is, aki a királynét jól ismertem, és sokszor beszélgettem vele Magyarországról.

Érdekes a könyv főszereplőinek és szerzőinek, vagyis a királyi párnak és a Boroviczény házaspárnak a rokoni kapcsolata. Amint a mellékelt táblázatból kitűnik, mind a királyné, mind Boroviczényné Löwenstein-Wertheim-Rosenberg Konstantin főherceg és neje, Hohenlohe-Langenburg Ágnes hercegnő leszármazottai. Az utóbbi a táblázaton szereplő személyek közül az egyetlen evangélikus vallású, a többi mind római katolikus.

A táblázat élén álló házaspár fiatalon halt meg, csak három gyermekük volt, akik közül egy kislány halva született.

Leányuk: Adelheid Don Miguel bragançai herceg, portugál infánsához, Portugália száműzetésben élő exkirályához (1828–1834 között uralkodott) ment feleségül, majd özvegyként 1897-ben bencés apáca lett. Hét gyermekük volt, akik közül a táblázaton egyetlen fiúgyermekként a portugál trón várományosa: II. Miguel szerepel; a leányok közül Mária Terézia az, aki Károly Lajos főherceg harmadik felesége lett, s így Ferenc József császár és király sógor-nője, Károly királynak pedig mostohanagyanyja. A táblázaton feltüntetett harmadik testvér, Mária Antónia I. Róbert Bourbon-pármiai herceg második felesége és Zita királyné édesanyja volt. A király tehát, nemzedékeltolódás következtében, mostohanagyanyja unokahúgát vette feleségül.

A Löwenstein-Hohenlohe házaspár fia kétszer nősült, majd özvegyként dominikánus szerzetes pap lett. Első neje, Isenburg-Birstein Adelheid hercegnő, egyetlen leányuk születése után 11 nappal, feltehetőleg gyermekágyi lázban halt meg. Második felesége, Liechtenstein Zsófia hercegnő kilenc gyermeket hozott a világra, közülük táblázatunk két leányt tüntet fel: Adelheidet, Schönborn Albert gróf nejét – Boroviczényné édesanyját – és Teréziát, II. Miguel bragançai herceg második feleségét.

Terézia és Miguel első fokú unokatestvérek voltak, de rokonságuk genetikailag nyilván nem eredményezett negatív kombinációkat, mert mind nyolc gyermekük, mind számos déd- és ükunokájuk életerős és egészséges volt. Gyermekük közül a táblázaton magyar vonatkozásai miatt szerepel Mária Anna bragançai hercegnő és portugál infánsnő, mert anyósa József főherceg nővére volt, menyje pedig a legnagyobb magyar, Széchenyi István gróf ükunokája. (Mária Anna és testvérei egyébként elmondhatták, hogy „nagyapám pap, nagyanyám apáca volt, testvérek voltak, 16 gyermekük volt”.)

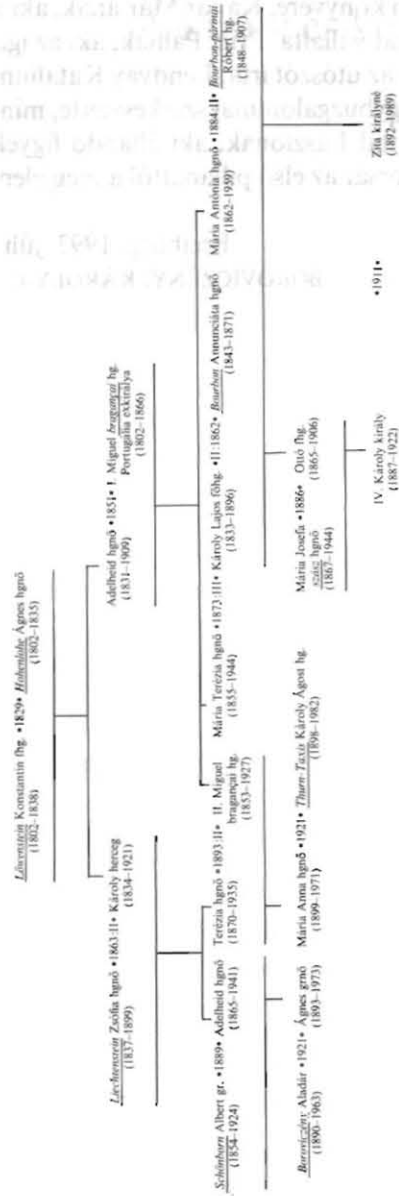
A táblázaton szereplő 23 személy közül születése jogán 12 a Gothai Almanach első, 10 pedig a második osztályá-

ban szerepel, csak kisvárdai Boroviczény Aladár „lóg ki a sorból”. Az első világháború előtt a hajdani Német-római Birodalom területén ritkán fordult elő főnemes és köznemes között házasság, az ilyen „mésalliance”-ot a legtöbb főrendű család házi törvénye tiltotta. Magyarországon viszont a már Nagy Lajos által 1351-ben kinyilvánított „una eademque nobilitas” elv alapján ezt másképp ítélték meg. A két háború között már Németországban, Ausztriában, sőt Csehországban is gyakrabban fordult elő mésalliance, ám amikor édesanyám jelentette eljegyzését a királynénak, az megijedt, hogy mit fog hozzá szólni nagyanyám, az általa tisztelt „Tante Adelheid”. Ma pedig már a Habsburg-ház törvénye is elfogadja a főherceg és köznemes közötti házasságot, amire a közelmúltban több példa is akadt. Tempora mutantur. Szüleim 42 évig tartó házassága egyébként igen boldog volt.

Különösen értékes és érdekes Csics Pál honvédezredes visszaemlékezése arról, amit „a királypuccsból” látott. Ő az októberi eseményeket, a budaörsi csatát a másik oldalról élte végig. Leírja a volt Monarchia tisztjeinek lelki tusait, s hogy hogyan szerette volna ő is kivonni magát a királya elleni akciókból. Hallotta Horthy, Gömbös és mások kijelentéseit. A tihanyi apát kijelentése a király állítólagos borfogyasztásáról azonban csak félreértésen alapulhat, hiszen a király köztudottan *nem* volt alkoholista.

Édesapám, mint mások is, sokat töprengett Horthy szerepén: hogyan lehetett a király feltétlenül hű alattvalójából az uralkodó ellensége, aki királyára lövetett. Lehetséges, hogy az EX (helyesebben EKSZ, azaz Etelközi Szövetség) vagy egy másik titkos szövetség, amelynek Horthy tagja, de nem feje volt, zsarolta a kormányzót, aki engedelmisséget esküdött ottani felettesének, talán éppen Gömbösnek.

Végezetül családom nevében is köszönetet mondok Hölvényi Györgynek, aki az Európa Könyvkiadó figyelmét

Megjegyzés: A házasságkötés éveket • köztü, a néveket alatt a születés és az elhalálozás éve áll; a 2. vagy 3. házasságot római számmal jelölöm.

felhívta édesapám könyvére, Kajtár Máriának, aki a fordítás nehéz munkáját vállalta, Pritz Pálnak, aki az igen értékes jegyzeteket és az utószót írta, Lendvay Katalinnak, aki a könyvet nagy ügybuzgalommal szerkesztette, mindenekelőtt azonban Antal Lászlónak, aki állandó figyelemmel kísérte a könyv sorsát az első pillanattól a megjelenésig.

Freiburg, 1993. július 20-án

BOROVICZÉNYI KÁROLY-GYÖRGY